

УДК 82-34:398.2

АНГЛІЙСЬКА НАРОДНА VERSUS АВТОРСЬКА КАЗКА: ЖАНРОВО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Гладь С.В., Дєдова С.М.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Проаналізовано теоретичні питання щодо походження та розвитку казкового літературного жанру. Розглянуто основні особливості англійської народної та авторської казки. Досліджено первісний світогляд англійського народу, та його інтерпретацію у казки. Обґрунтовано необхідність існування казкового жанру. Наведено основні відмінні характеристики фольклорного та авторського казкового тексту.

Ключові слова: фольклор, англійська народна казка, композиція, сюжетна структура, авторська казка.

Постановка проблеми. Британська казка має певну традицію, що містить багату спадщину фольклорних образів, народного гумору, чарівних пригод, незвичайних подій. Початок її закладений ще у кельтській міфології й разом з тим переплітається численними нитками споріднення з європейським фольклором. За тривалий час самостійного існування британські казки стали носіями національної самосвідомості, своєрідним узагальненням британського духу й образу думки. Поетичне сприйняття світу, особливості мови, моральні ідеали багатьох поколінь англійських письменників і поетів виховувалися саме британським фольклором – образним, ліричним, безтурботним, веселий і шляхетний у своїй простоті; особлива роль у цьому процесі належить народним казкам.

Англійська літературна (авторська) казка як особливий жанр світової літератури бере свій початок з країн Західної Європи, в основу її покладена народна казка. Так само, як фольклорна творчість є основою літератури взагалі, основні принципи народної казки лягли в основу жанру літературного казкового тексту.

Саме в процесі формування англійська літературна казка набуває певних специфічних особливостей, які й відрізняють її від народної казки. По-перше, літературна казка є роботою автора та не відноситься до колективної творчості. По-друге, особистість автора накладає суттєвий відбиток на стилістику літературної казки, зумовлює добір лексичних одиниць та використання тих чи інших художніх засобів. По-третє, на відміну від народної казки, сюжетна різноманітність англійських літературних казкових оповідей не обмежується лише фольклорними джерелами. Нарешті, літературна казка ставить перед собою більш свідомі та більш визначені задачі, ніж народна, і може виконувати більш різноманітні функції. Зокрема, англійська літературна казка може мати політичний або соціальний підтекст, в алегоричній формі виражати протест або критику, спрямовану проти певних явищ реальної дійсності [3, с. 431].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибірково досліджувалися поетика чарівної казки (роботи Г. Бетт, К. Бріггс, Дж. Толкієна, С. Томпсона), джерела й розвитку британського фольклору (Алвіс і Брінлі Ріс, Б. Трабшоу, Д.К. Уілгус), фрагментарно розглядалися фольклорні мотиви у творчості різних письменників (Н.М. Демурова,

Дж. Зайпс, А.И. Гульцев, Х. Карпентер, Дж. Падні, Ф.Дж. Харви-Дартон).

Усі вони дотримувалися різних точок зору щодо правильності використання таких термінів як «folk tales» (народні оповідання) і «fairy tales» (чарівні оповідання). В свою чергу Дж. Толкін вважає, що для найменування казкового жанру слід обмежитися терміном – «fairy story» (чарівне оповідання).

С. Томпсон визнає правомірність використання терміну «folk tales», аргументуючи це тим що: «The term folktale has always been used loosely to cover the whole range of traditional oral narratives» (Термін народне оповідання зазвичай використовується для визначення цілого ряду традиційних усних оповідань). Що стосується визначення «fairy tales», то в даному випадку С.Томпсон стверджує: «...fairy tale is applied to stories filled with incredible marvels» (казка – це оповідання з фантастичними чудесами) [4, с. 312].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Лінгвокогнітивний напрямок вивчення семантико-структурного тексту казки передбачає проведення дослідження від вивчення особливостей організації вмісту тексту до мовних засобів реалізації його композицій. Нині композиція тлумачиться як лінгвокогнітивний конструкт, який інтегрує композиційну та змістову структури, що в свою чергу, відображає художнє оброблення викладених у тексті подій, та композиційно-сміслову структуру, що слугує способом інтерпретації головної ідеї тексту. У даній роботі ми зосереджуватимемо свою увагу на порівнянні двох видів казкового тексту, а саме авторського та фольклорного, виходячи з цього виділимо три основні акценти: структурно-семантичний, сюжетно-смісловий та вербальний.

Мета статті. Об'єктом дослідження даної роботи став казковий жанр, а предметом – особливості народної та літературної казки. Мета роботи полягає в дослідженні характерних рис композиційної структури казкового тексту.

Виклад основного матеріалу. Усна народна проза не можлива без існування казки (folktale, fairy-tale), її естетично-домінантна функція відрізняє її від інших усних оповідань, де за основу береться лише інформування читача про ті, чи інші події. Вигадка, недостовірність розповіді, є головної ознакою яка дає можливість зараховувати усні оповідання до розряду казок, які переказують з метою розваги та повчання. Основу

англійської казки становить надзвичайна історія про вигадані події і явища, які сприймаються й переживаються як реальні. Характерною лінгвістичною ознакою казки є усталений зачин і прикінцеві формули. Зачин у більшості випадків не має часово визначеного характеру.

Казка – це явище історичне; вона з'явилася тоді, коли людина перестала мислити міфологічно, коли чисто поетична вигадка почала грати переважну роль. Але це сталося не відразу, потрібен був тривалий час, перш ніж казка стала явищем мистецтва [6, с. 180]

Англійська казка дає нам можливість побувати в дитинстві, причому, не просто в дитинстві, не в дитинстві свого або якогось іншого дитини, а в своєму власному. Наприклад, Вірджинія Вулф писала про казки Керролла, що це не дитячі книги, але книги, в яких ми стаємо дітьми. І ці її слова можна поширити на всю англійську казку.

Неодноразово підкреслювалося, що англійська казка близька до фольклору. Але це не зовсім так. Вона майже не звертається до традиційних казкових сюжетів, а якщо і звертається, то, як правило, переосмислює їх у пародійному плані, як ми бачили вище. В іншому ж літературна казка воліє звертатися не до казки фольклорної, а до її основи – міфології.

І, можливо, саме завдяки цьому зверненню до тих часів, коли чудесне ще не було дивом, а було так само природно, як світло сонця, прихід весни, спів птахів, англійська казка володіє якимось-то невловимим чарами, чимось, чого вже немає в нашому світі, але що ми ще пам'ятаємо в наших снах і мріях. Це щось неможливо пояснити, це музика, яка звучить у словах і назвах, це аромат, що доноситься з, здавалося б, мертвих сторінок.

Сутність терміну «композиція» як багатоаспектного феномену досліджується в різних наукових працях: з позиції літератури, мови, художнього тексту, лінгвокогнітивістики. Науковці виділяють безліч видів композиції, звертаючи увагу на різні аспекти засобів організації тексту, таких як: зовнішня й внутрішня композиція, композиція образу, композиція сюжету, композиція як сполучення мовленнєвих форм.

Відомо, що чимало англійських народних казок розпочинаються такою фразою «Once upon a time» або «There was once». В англійській казці нерідко початкові форми супроводжуються вказівкою на певний час дії зі згадкою історичних і легендарних осіб. Це свідчить про конкретність мислення англійців: «When good King Arthur reigned» та «In the reign of King John» [4, с. 87]. Ще однією характерною особливістю англійського казкового тексту є характерні й прикінцеві формули, що описують щасливе завершення подій, та результат з повчальною мораллю: «They lived in a large house, and Jack's mother lived with them in great happiness until she died», «They lived happily ever after», «And they lived happy ever afterwards.», «And they all lived happy and died happy».

У своїй праці Н.Бачинська зауважує, що характерними ознаками чарівної англійської казки є насиченість подіями, швидка зміна одних дій іншими, які виявляються в русі персонажів і їхніх діалогів. Також казці притаманні повтори подій, окремих висловів, що вказує на повільність опо-

віді. Характерною особливістю авторської казки є детальний опис наколишнього світу й довгого шляху героя: «As he travelled far and he travelled fast, and he travelled east and west, north and south, over hills, and dales, and valleys, and mountains, and woods, and sheepwalks, but never a sign of the missing castle did he see» [1, с. 12].

Досить часто у народних казках згадуються власні назви: конкретні замки, графства, міста – «in Bamborough Castle», «in Yorkshire», «at Dublin», «they lived in the little house with the green shutters, which stands on the hill». Отже, оповідання завжди має змістово-прагматичний відтінок і соціокультурну інформацію, яка вплетена в зміст. Характерною особливістю англійських казок є наявність образних виразів, які використовуються для посилення враження «the Gingerbread man in chocolate jacket and raisins for buttons». Досить детально описується зовнішність героїв, білизна обличчя, краса волосся, очі: «golden hair», «milk-white face», «eyes as green as grass», «eyes like a coal of fire», «lips like cherries», «cheeks red as June», «sweet as rose», «bonnie lady» [4, с. 88].

Уявлення про насильство і зло в фольклорних казках передається через такі негативні персонажі, як чудовиська, велетні, що характеризуються відповідними епітетами: «horrible», «cruel», «terrible», «monstrous», «awful». Негативні персонажі завжди вимовляють певні мовленнєві формули: «Be he alive or be he dead, I'll grind his bones to make my bread!», «Snouk but and snouk ben, I find the smell of an earthly man, Be he living, or be he dead, His heart this night shall kitchen my bread», «Fee, fi, fo, fum! I smell the blood of an Englishman!». Для структури англійської народної казки характерні лексичні й синтаксичні повтори: «So they fought and fought and fought», «So she went along, and she went along», «So she sat and thought and thought and thought» тощо. При цьому повторюються й частини мови, і віршовані вставки: «Chinny chin chi», «Cat! Cat! Kill the rat» [1, с. 13].

Якщо характеризувати авторську казку, то тут персонажна система також опирається на традиційний зразок, але переглядає, удосконалює та соціалізує його. Всі герої британської літературної казки індивідуальні, наділені характерами (особистими – брати в Рескина або загальними – персонажі-диваки в Керролла), описуються портретно; автор дає картину їхнього внутрішнього життя (роздуму й сумніви Аліси). Атрибути персонажів досить реалістичні (наприклад, кальян Гусениці); характер героя може трансформуватися: внаслідок пройдених випробувань (Невагома принцеса) або якогось зовнішнього фактора (іронічне трактування – Герцогиня в «Алісі...»).

У зв'язку з тим, що авторська казка існує в письмовій формі, велике значення в ній надається детальним описам природи, портретній та психологічній характеристиці образів.

Для більш точного та детального порівняння літературної та фольклорної казки наведемо шість основних відмінних характеристик за О. Зубенко:

1) літературна казка виникає на ґрунті фольклорної і на відміну від своєї попередниці існує в

письмовій формі; літературна казка не є імпророзумним твором, тому вона завжди завершена і не змінюється;

2) літературна казка має індивідуальну зорієнтованість, причина якої є факт наявності автора даного твору, тому казка виражає ідеї письменника та суспільства, до якого він належить; дійсність у літературній казці проходить крізь індивідуальну свідомість (дійсність фольклорної казки пропущена крізь призму сприйняття народу);

3) літературна казка містить ліричні відступи письменника, детальну портретну та психологічну характеристику образу;

4) незважаючи на присутність в авторській казці елементів чарівного, вона більш наближена до реального життя, відображає ідеї та прагнення людей, які є сучасниками автора, розкриває конкретно-історичні суспільні ідеали;

5) герої авторських казок досить різноманітні, з різними зовнішніми ознаками (у фольклорній казці герой ідеалізований, він втілює всі найкращі риси з народної уяви)

6) події, вчинки, характери героїв у літературній казці вимагають умотивування, причинно-наслідкового зв'язку [2, с. 82]

Незважаючи на те, що в чарівній казці існує тенденція локалізувати дію експозиції, випробування у географічній реальності (при збереженні невизначеності художнього часу), все ж художній простір як авторської так і народної казки не відповідає реальності. Простір чарівного казкового тексту знаходить своє відображення у двох світах: світом повсякденного життя, в якому насправді герої зазвичай з'являються на світ і стикаються з чарівним потойбічним світом, в якому він проходить важкі випробування. Чарівний світ є антисвітом якщо порівнювати з реальністю, що і стає мотивацією для фантастичних казкових подій.

Висновки та пропозиції. Отож, у даній роботі ми встановили, що казка є одним з основних жанрів усної народно-поетичної творчості, епічним, переважно прозовим художнім твором. Казка представляє собою своєрідний синтез народної мудрості, народного світогляду. Казкову літературу можна розділити на дві категорії: фольклорні та літературні. У фольклорних казках знаходять своє відображення первісний світогляд. Даний світогляд реалізується в міфах і обрядах, навколо яких будується сюжет фольклорної казки.

Також, ми визначили, що літературна казка є літературним жанром, який ґрунтується на фольклорних джерелах, запозичуючи у них певні елементи. Але головною відмінністю літературної казки від фольклорної є усвідомлене творчість, коли письменник сам створює свій твір. Характерна персонажна система літературної казки більше вільна, складна і розгалужена, чим у фольклорній, де з'являється ряд нових образів (соціальні типи, античні образи). Традиційні ж чарівні персонажі піддаються трансформації (наділяються сучасними атрибутами), герої вже мають характери, які багато в чому визначають розвиток казкового сюжету.

Отже, можна зробити висновки про те, що літературна казка Великобританії зберігає тільки основні казкові функції й мотиви; вона прагне до їхньої трансформації, створюючи композиційно більш складні добутки; головною особливістю структури британської літературної казки є її іронічне фарбування й тісний зв'язок з моральною стороною добутку.

На нашу думку, перспективним представляється подальше дослідження національних стереотипів на прикладі художніх творів, зокрема, англійської традиційної літературної казки.

Список літератури:

1. Бачинська Н.Я. Лінгвістичні особливості англійських фольклорних текстів / Н.Я. Бачинська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2015. – № 18. – С. 11-14.
2. Зубенко О.А. Співвідношення літературної та фольклорної казки / О.А. Зубенко // Філологічні науки. – 2012. – № 12. – С. 78-82.
3. Івашків О.В. Особливості англомовного казкового дискурсу / О.В. Івашків // Наукові записки. Сер.: Філологічні науки. – 2011. – Випуск 96 (1). – С. 429-432.
4. Корниенко Е.Р. Роль народної сказки в изучении иностранного языка / Е.Р. Корниенко // Иностранные языки в школе. – 2007. – № 7. – С. 86-91.
5. Овчиннікова Л.В. Англійська літературна казка ХХ століття / Л.В. Овчиннікова // Історія, класифікація, поетика. – М.: Флінта: Наука. – 2003. – С. 312.
6. Юнина О.Е. Лінгвокультурологіческие особенности английской литературной сказки / О.Е. Юнина // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 17 (228). – 2011. – С. 180-184.

Гладь С.В., Дедова С.Н.

Винницкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

АНГЛИЙСКАЯ НАРОДНАЯ VERSUS АВТОРСКАЯ СКАЗКА: ЖАНРОВО-КОМПОЗИЦИОННЫЕ И ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Аннотация

Проанализированы теоретические вопросы о происхождении и развитии сказочного литературного жанра. Рассмотрены основные особенности английской народной и авторской сказки. Исследованы первоначальное мировоззрение английского народа и его интерпретация в сказки. Обоснована необходимость существования сказочного жанра. Приведены основные отличительные характеристики фольклорного и авторского сказочного текста.

Ключевые слова: фольклор, английская народная сказка, композиция, сюжетная структура, авторская сказка.

Gladio S.V., Diedova S.N.

Vinnitsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

ENGLISH FOLKTALE VERSUS LITERARY FAIRY-TALE: ASPECTS OF GENRE, COMPOSITION AND LINGUISTIC

Summary

Examined theoretical questions about the origin and development of genre such as the literary fairy tale. Investigated the main features of the English folktale and author's fairy tale. Substantiated the original outlook of British people and its interpretation in fairy tales. Substantiated the necessity of the fantastic genre. Mentioned the difference between folktale and author's fairy tale.

Keywords: folklore, the English fairytale, composition, the plot of structure, author's fairy-tale.